

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

SAYI: 28 • EKİM 2025

GÜNCEL SORUŞTIRMALAR IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE KİŞİ HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Aslan

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.

Türkiye

LIBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 28 • Ekim 2025

GÜNCEL SORUŞTIRMALAR IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE KİŞİ HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Aslan

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2025

Bu çalışma, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) tarafından desteklenmektedir. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin görüşlerini yansıtmaz.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

Çankaya Mah., Atatürk Bul., No: 160 D: 10 Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Aslan

Doktora eğitimini 2019 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümünde tamamlayan Volkan Aslan, 2011 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında görev yapmaktadır. Aslan'ın lisans ve lisansüstü düzeyde verdiği dersler arasında Anayasa Yargısı, Seçim Hukuku, Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku, 1982 Anayasası Uyarınca Yürütme Organı ve Türk Anayasa Hukukunda Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri yer almaktadır. “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda ve Türkiye’de Devlet Başkanının Kararname Yetkisi” ile “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurunun Temel Esasları ve İş ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Kararlar” adlı iki kitabın yazarı olan Aslan'ın anayasa yargısı, insan hakları hukuku, olağanüstü yönetimler, COVID-19 tedbirleri, karşılaştırmalı anayasa hukuku ve hükümet sistemleri alanlarında Türkçe ve İngilizce yayımlanmış çok sayıda makalesi ve kitap bölümü bulunmaktadır. University College London, The Dickson Poon School of Law (King’s College London) ve Max Planck Institute of Comparative Public Law and International Law gibi kurumların katkı sunduğu LexAtlas: Covid-19 Projesi kapsamında hazırlanan Türkiye raporunun yazarlarından. Söz konusu rapor Oxford Üniversitesi tarafından 2024 yılında yayımlanmıştır. Aslan, akademik düzeyde İngilizce; ileri düzeyde Almanca ve Fransızca bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Özet	5
Giriş	6
1. Soruşturma ve Temel Kavramlar	6
2. Soruşturmalar Kapsamında Gerçekleştirilen İşlemlerin Değerlendirilmesi	7
2.1. Soruşturma Dosyası İçeriğinin İncelenmesinin Kısıtlanması	7
2.2. Yakalama ve Gözaltıların Hukuka Uygunluğu	9
2.3. Tutuklamaların Hukuka Uygunluğu	10
2.3.1. Kuvvetli Suç Şüphesi	12
2.3.2. Tutuklama Nedenleri	14
2.3.3. Tutuklamanın Ölçülü Olması	15
Sonuç	16
Kaynakça	18

Tutuklama kararlarının gerekçelendirilmemesi ve adli kontrolün alternatif tedbir olarak dikkate alınmaması ciddi sorunlar doğurmaktadır.

ÖZET

Çalışmada, son dönemde Türkiye’de yürütülen geniş çaplı soruşturmalarda uygulanan yakalama, gözaltı ve özellikle tutuklama tedbirleri, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı bakımından değerlendirilmiştir. Anayasa’nın 19. maddesi, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ışığında yapılan incelemede, dosyaya erişimin kısıtlanması, tutuklama kararlarının gerekçelendirilmemesi, kuvvetli suç şüphesine dayanak teşkil eden delillerin yetersizliği, tutuklama nedenlerinin soyut ve basmakalıp gerekçelerle ortaya konulması, adli kontrolün alternatif tedbir olarak dikkate alınmaması gibi sorunlar tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının korunmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, tutuklama, gözaltı, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, adli kontrol, silahların eşitliği ilkesi.

1982 Anayasası'nın 19. maddesi kişi hürriyeti ve güvenliği için en temel güvenceleri düzenlemektedir.

GİRİŞ

1982 Anayasası'nın herkesin kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olduğunu belirten 19. maddesi uyarınca, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçımlarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Maddede ayrıca yakalanan veya tutuklanan kişinin, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılması öngörülmekte; kimsenin bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamayacağı belirtilmektedir. Öte yandan ilgili maddede kişinin hürriyetinden yoksun bırakılabileceği diğer haller, yakalanan veya tutuklanan kişinin çeşitli hakları ve hürriyetinden hukuka aykırı bir şekilde yoksun bırakılan kişilere tazminat ödenmesinin öngörülmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır. Anayasamızda 19. madde dışında, kişi hürriyeti ve güvenliğini ilgilendiren başka maddeler de yer almaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması koşullarını düzenleyen 13. madde yahut mahkeme kararlarının gerekçeli olarak yazılacağını öngören 141. madde bu çerçevede anılabilir.

Analizde, son aylarda yürütülen geniş çaplı soruşturmalar kapsamında tutuklanan kişilerle ilgili gerçekleştirilen işlemler kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının gerekleri, mevcut kurallar ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Türk Anayasa Mahkemesi kararları ışığında genel hatlarıyla değerlendirilmektedir. Bu çerçevede güncel soruşturmalar kapsamında soruşturma dosyası içeriğinin incelenmesinin kısıtlanması, mevzuatta öngörülen koşullara uygunluğu şüpheli yakalama, gözaltı ve tutuklama işlemleri, tutukluluklara karşı yapılan itirazların gerekçesiz yahut basmakalıp ifadelerle reddi ve sanık müdafilerinin¹ tutukluluk incelemesi sürecine dahil edilmemesi gibi sorunlar dikkat çekmektedir. Bu analizde söz konusu sorunlar genel hatlarıyla ele alınarak değerlendirilmiş, akabinde sorunların giderilmesi için çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

1. SORUŞTURMA VE TEMEL KAVRAMLAR

Yetkili mercilerce bir suç şüphesinin öğrenilmesinden kişi hakkında verilen hükmün kesinleşmesine kadar olan süreçle ceza muhakemesi hukuku ilgilenebilir. Nitekim 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunumuz (CMK)

¹ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca müdafî, “Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukatı” ifade etmektedir.

da tüm bu süreci ana hatlarıyla iki evreye ayırmaktadır. Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre soruşturmayı ifade ederken iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre ise kovuşturmayı ifade etmektedir (CMK, m. 2). İddianame ise soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmada durumunda Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen; yüklenen suç oluşturulan olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklandığı, işlendiği iddia edilen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve/veya güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiğinin belirtildiği işlemidir. Son aylarda gerçekleştirilen geniş çaplı soruşturmalar kapsamında henüz iddianameler hazırlanmamış olup ilgili kişilerin gözaltına alınması, tutuklanması, adli kontrole tabi tutulması gibi uygulamalar soruşturma aşaması içinde başvurulacak koruma tedbirleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Soruşturmaların sonucunda ne olacağı, kişilerin mahkûm olup olmayacağı gibi hususlar önümüzdeki aylarda netleşecek olmakla birlikte bu analizde soruşturmalar kapsamında gerçekleştirilen özgürlükten yoksun bırakılma yolundaki tedbirlerin değerlendirilmesi söz konusudur. Bu çerçevede gözaltılara da değinilecek olmakla birlikte tutuklamalar ve tutuklamalarla ilgili hususlara ağırlık verilmiştir.

İddianamenin henüz hazırlanmadığı soruşturmalarda uygulanan gözaltı ve tutuklamalar kişi özgürlüğü bakımından tartışmalıdır.

2. SORUŞTIRMALAR KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Soruşturma Dosyası İçeriğinin İncelenmesinin Kısıtlanması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. maddesi uyarınca müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir. Ancak müdafîin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisinin, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabileceği düzenlenmektedir. Aynı maddede kısıtlama kararının ancak belirli suçlara² ilişkin yürütülen soruşturma

2 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan; kasten öldürme (madde 81, 82, 83), cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102), çocukların cinsel istismarı (madde 103), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220), Devletin güvenliğine karşı suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308), Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316), Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk (madde 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337). 6136 sayılı

AİHM, basmakalıp gerekçelerin dosya inceleme hakkının kısıtlanmasını haklı göstermeyeceğine hükmetmiştir.

malarda verilebileceği hüküm altına alınmaktadır. Bu çerçevede kısıtlama kararı verildiyse müdafî, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilmekte; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilmektedir. Ancak söz konusu kısıtlama özellikle soruşturma aşamasında tutuklanan kişilerin tutukluluğa itiraz edebilme haklarını önemli ölçüde sınırlandırmaktadır. Zira tutukluluğa itirazda önem arz edebilecek birtakım bilgi ve belgelere erişilememektedir.

Anayasa Mahkemesi yakın zamanlara kadar verdiği kararlarda tutuklamayla sonuçlanan durumlarda, savcı ve sorgu hâkiminin ifade alması sırasında kişiye temel delillerin açıklanması ve müdafî tarafından tutukluluğa yönelik yapılan itirazda bu delillere atıfta bulunulması durumunda dosyada salt gizlilik kararının varlığının kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal etmediğini; zira bu durumda kişinin tutukluluğa temel teşkil eden belgelerin içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu kabul etmekteydi.³ Ancak Mahkeme 5 Ağustos 2025 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan kararıyla⁴ söz konusu içtihadını gözden geçirerek değiştirmiştir. Zira Mahkeme daha önceki içtihadında 5271 sayılı Kanun’un 153. maddesi ve uygulanma şekliyle ilgili bir değerlendirme yapmamıştır. Anayasa Mahkemesinin bu değişikliğe gitmesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) 2022 yılının sonlarında verdiği *Yüksekdağ Şenoğlu ve Diğerleri/Türkiye*⁵ kararının da etkisi olmuştur. Nitekim bu kararda AİHM, 5271 sayılı Kanun’un 153. maddesinde yer alan ifadeleri tekrar eden basmakalıp gerekçelerin soruşturma dosyasındaki belgelerin görülmesinin yasaklanmasını haklı göstermek için yeterli olarak değerlendirilemeyeceğini belirterek ihlal kararı vermiştir.⁶

Söz konusu karar uyarınca tutuklanan kişiye kendisine yöneltilen suçlamaların dayanağı olan hususlara itiraz etme bakımından “gerçek bir fırsatın” sunulması gerekmektedir.⁷ Söz konusu fırsatın sunulabilmesi için de kişinin, hakkında açılan

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 160. maddesinde tanımlanan zimmet suçu. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan suçlar.

³ Örneğin bkz.: *Hidayet Karaca Başvurusu* [GK], B. No: 2015/144, 14/7/2015, § 107.

⁴ *Hüda Kaya Başvurusu* [GK], B. No: 2023/102251, 25/2/2025.

⁵ *Affaire Yüksekdağ Şenoğlu et Autres c. Türkiye*, Requête no: 14332/17 et 12 autres requêtes, 08/11/2022.

⁶ *Affaire Yüksekdağ Şenoğlu et Autres c. Türkiye*, Requête no: 14332/17 et 12 autres requêtes, 08/11/2022, §§ 580-584.

⁷ “Geçici olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan şüpheliye, kendisine yöneltilen suçlamaların dayanağını teşkil eden olgulara itiraz edebilmesi için gerçek ve etkin bir imkân tanınmalıdır. Zira, isnat edilen fiili işlediğine dair makul şüphenin

soruşturmanın dayandığı belgelere erişebilmesi gerekebilmektedir. Kamu yararı gerektirdiği takdirde oldukça sıkı koşullara bağlı olarak gerçekleştirilebileceği kabul edilen dosyaya erişimin kısıtlanması, silahların eşitliği ilkesine aykırı biçimde suçlanan kişiyi dezavantajlı konuma sokacağından dosyaya erişimin kısıtlanmasının savunmaya getirdiği zorlukların adli makamlar önünde bir şekilde telafi edilmesi gerekmektedir.⁸ Anayasa Mahkemesi de yukarıda zikredilen güncel içtihadında, gerek kısıtlama kararında gerekse Savcılığın kısıtlama talebinde soruşturmanın amacının nasıl tehlikeye düşebileceğine, başvurucunun bu belgelere erişiminin soruşturmanın amacını nasıl tehlikeye atabileceğine ilişkin bir açıklamada bulunulması gerektiğini belirtmektedir.⁹ Kısıtlama talebinde kanun maddesinin aynen tekrarlandığı, Hâkimliğin de bu talebi karar gerekçesine aktardığı; diğer bir deyişle kanuni düzenlemenin zikredilmesinden ibaret gerekçeler soruşturma dosyasındaki belgelerin görülmesinin yasaklanması için yeterli kabul edilmemektedir. Bu durumda soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasını haklı gösterecek önemli bir kamu yararının varlığı ortaya konulamadığından tutukluluğa karşı tatmin edici şekilde itiraz etme imkânı sağlanmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁰ Analiz konusu tutuklamaların gerçekleştirildiği soruşturmalarda verilen kısıtlılık kararlarında da benzer sorunlar söz konusudur. Kısıtlama taleplerinde soruşturmanın amacının nasıl tehlikeye düşebileceğine ilişkin detaylar belirtilmediği gibi hakimlikler tarafından verilen kararlarda da savcılık talebinin ve kanuni düzenlemenin zikredilmesi ile yetinildiği görülmektedir. Öte yandan bazı soruşturmalarda dosyaya erişim kısıtlanmasına rağmen ilgililer veya müdafilerce ulaşılamayan soruşturmaya ilişkin birçok belgenin medyaya servis edildiği de görülmektedir. Bu durumun başlı başına sorunlu ve hukuka aykırı olduğunu ayrıca kaydetmek gerekmektedir.

Tutukluluğa karşı tatmin edici itiraz imkânı sağlanmadığında kişi hürriyeti ihlal edilmiş sayılmaktadır.

2.2. Yakalama ve Gözaltıların Hukuka Uygunluğu

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 145. maddesi ifadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişinin davetiye ile çağrılacağını, çağrılma nedeninin açıkça belirtileceğini, gelmezse zorla getirilebileceğinin bildirileceğini düzenlemektedir. 146. maddede ise hakkında tutuklama kararı verilmesi veya

devam etmesi, tutukluluğun hukuka uygunluğunun olmazsa olmaz koşulunu oluşturmaktadır." Affaire Yüksekdağ Şenoğlu et Autres c. Türkiye, Requête no: 14332/17 et 12 autres requêtes, 08/11/2022, § 575. Ayrıca bkz.: Affaire A. et Autres c. Royaume-Uni, Requête no: 3455/05, 19/02/2009, § 204.

⁸ *Affaire Yüksekdağ Şenoğlu et Autres c. Türkiye, Requête no: 14332/17 et 12 autres requêtes, 08/11/2022, § 577.*

⁹ *Hüda Kaya Başvurusu* [GK], B. No: 2023/102251, 25/2/2025, § 98.

¹⁰ *Hüda Kaya Başvurusu* [GK], B. No: 2023/102251, 25/2/2025, §§ 97-99.

İfadesi alınacak kişilerin doğrudan gözaltına alınması, davetiye usulüne aykırıdır.

yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan veya 145 inci maddeye göre çağrıldığı halde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebileceği düzenlenmektedir. Maddede ayrıca zorla getirme kararının, zorla getirilmesi nedenlerini içereceği belirtilmekte; zorla getirmenin, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlayacağı ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere mevzuatta kural, sorgusu yapılacak kişinin davetiye ile çağırılması olup zorla getirme ancak mecbur kalındığı durumlarda uygulanması gereken bir tedbir olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak son aylarda gerçekleştirilen soruşturmalarda kişiler çoğunlukla ifadeye çağrılmamakta, bu kişiler hakkında oldukça erken saatlerde evlerinde yahut nerede iseler orada yakalama ve gözaltı işlemi yapılmaktadır. Sonrasında ise kollukta ve savcılıkta ifade alma işlemleri gerçekleştirilmektedir. Yukarıda belirtilen düzenlemeler ışığında, kişilerin ifadeye davet edilmeksizin, zorlayıcı bir sebep de yokken bu şekilde muamelelere maruz bırakılması hukuka açıkça aykırıdır.

2.3. Tutuklamaların Hukuka Uygunluğu

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinin ilk fıkrası uyarınca, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. Aynı fıkra, işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemeyeceği de düzenlenmektedir. Görüldüğü üzere bir kişi hakkında tutuklama kararı verilebilmesi için,

1. kişinin suç işlediğine dair kuvvetli bir şüphenin varlığını gösteren somut delillerin ve
2. tutuklama nedeninin olması gerekmektedir.

Üçüncü şart ise tutuklama tedbirinin ölçülü olmasıdır. Hukuka uygun bir tutuklama kararının olması için söz konusu üç şartın birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

Aynı maddede, 1. şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa, 2 şüpheli veya sanığın davranışları; delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, yahut tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe oluştursa bir tutuklama nedeninin var sayılabileceği belirtilmektedir. Sonrasında ise

birtakım suçlar¹¹ sayılarak bu suçların işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeninin var sayılabileceği düzenlenmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına bakıldığında Mahkeme, belirli suçlar bakımından “ilk tutuklama kararı” için kuvvetli suç şüphesinin ortaya konulmasını yeterli buluyorken bu içtihadını değiştirmiş;¹² katalog/belirli suçların işlendiğine ilişkin kuvvetli suç şüphesi olsa bile ilk tutuklamada dahi tutuklama nedenlerinin yeterli bir gerekçeyle ortaya konulması gerektiğine hükmetmiştir.¹³ Anayasa Mahkemesi de bu içtihadı dikkate alarak ilk tutuklama kararından itibaren suçun işlendiğine ilişkin şüphenin varlığı yanında tutuklamaya ilişkin nedenlerin bulunduğu-
nun ilgili ve yeterli gerekçelerle ortaya konulması gerektiğine hükmetmektedir.¹⁴

Tutuklama için üç şartın; kuvvetli suç şüphesi, tutuklama nedeni ve ölçü-lülük ilkesi birlik-te bulunmalıdır.

¹¹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan; soykırım ve insanlığa karşı suçlar (madde 76, 77, 78), göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (madde 79, 80), kasten öldürme (madde 81, 82, 83), kasten yaralama (madde 86, fıkra 3, bent b, e ve f) ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama (madde 87), işkence (madde 94, 95), cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102), çocukların cinsel istismarı (madde 103), hırsızlık (madde 141, 142) ve yağma (madde 148, 149), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220), devletin güvenliğine karşı suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308), Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315). 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları. 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22. maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu. 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74. maddelerinde tanımlanan suçlar. 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dört ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 33. maddesinde sayılan suçlar. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen suçlar. Kadına karşı işlenen kasten yaralama suçu. Sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personele karşı görevleri sırasında veya görevleri dolayısıyla işlenen kasten yaralama suçu. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî eğitim kurumlarında yönetici, öğretmen, usta öğretici, yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimine yönelik Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen projelerde öğretici/öğretmen veya rehber danışman; özel öğretim kurumlarında yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğretici olarak görev yapanlar ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî eğitim kurumları ve özel öğretim kurumlarında ders ücreti karşılığı ders okutana-
lara ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan öğretmenlere karşı görevleri sırasında veya görevleri sebebiyle işlenen kasten yaralama suçu.

¹² *Case of Buzadji v. Moldova*, Application no: 23755/07, 05/07/2016.

¹³ *Case of Buzadji v. Moldova*, Application no: 23755/07, 05/07/2016, §§ 45-60, 102.

¹⁴ Örneğin bkz.: *Yıldırım Turan Başvurusu* [GK], B. No: 2017/10536, 4/6/2020, § 80; *Halas Aslan Başvurusu* [1. B.], B. No: 2014/4994, 16/2/2017, § 40.

HTS kayıtları tek başına kuvvetli suç şüphesi sayılmamaktadır.

2.3.1. Kuvvetli Suç Şüphesi

Güncel olaylarla ilgili tutuklama kararlarına bakıldığında, HTS kayıtları da denilen telefon trafiğine ilişkin kayıtlar, tanık beyanları, gizli tanık beyanları, MASAK raporları, 31 Mart 2024 tarihinde gerçekleştirilen mahalli idareler seçimlerindeki kent uzlaşısı gibi hususlar kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren deliller olarak gösterilmektedir.

HTS kayıtları bakımından şüphelilerin, haklarında terör suçları ile ilgili soruşturma olan kişilerle bir araya geldikleri, bu durumun telefon sinyalleri ile tespit edildiği belirtilmiş olsa da bu kayıtların tutuklama için kuvvetli suç şüphesi sebebi olarak kabul edilmesi oldukça sorunludur. Anayasa Mahkemesi kararları uyarınca HTS kayıtları içeriklerinden bağımsız bir şekilde delil niteliğine sahip değildir. Mahkemeye göre içeriği belli olmayan bu telefon görüşme kayıtlarının isnat edilen suçlar bakımından “kuvvetli suç belirtisi” olarak kabulü mümkün bulunmamaktadır.¹⁵ Yargıtay kararlarında da farklı kişilerin cep telefonlarının aynı baz istasyonundan sinyal vermesinin, bu kişilerin fiziksel olarak bir araya geldikleri veya buluştukları anlamına gelmeyeceği açıkça kabul edilmiş durumdadır:

“Cep telefonları ile yapılan görüşmeler, baz istasyonları ile cep telefonları arasında karşılıklı gönderilen elektromanyetik dalgalarla sağlanmaktadır. Özellikleri gereği bir baz istasyonundan aynı anda birçok cep telefonu yararlanmakta ve bu baz istasyonunun vasıtasıyla görüşme yapabilmektedir. Nüfusu kalabalık olan yerleşim bölgelerinde ise bu sayı daha da artmakta, aynı anda pek çok cep telefonu aynı baz istasyonundan sinyal verebilmektedir. Bu nedenle, farklı kişiler tarafından kullanılan cep telefonlarının aynı baz istasyonu kapsamında alanında bulunması ve sinyal vermesi tek başına o kişilerin bir araya geldikleri veya buluştukları anlamına gelmeyecektir.”¹⁶

Gündemdeki bazı soruşturmalara ilgili olarak kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren bir başka delil olarak tanık/gizli tanık beyanları karşımıza çıkmaktadır. Belirtmek gerekir ki tanık veya gizli tanık ifadeleri soruşturmada delil olarak kabul edilse dahi bu delillerin başka somut olgularla desteklenmesi gerekmektedir. Zira 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu’nun 9. maddesinde de gizli tanık beyanının tek başına hükme esas teşkil edemeyeceği düzenlenmektedir. Yargıtaya göre,

¹⁵ Örneğin bkz.: Hüda Kaya Başvurusu [GK], B. No: 2023/102251, 25/2/2025, § 78; İlker Deniz Yücel Başvurusu [2. B.], B. No: 2017/16589, 28/5/2019, §§ 86-87.

¹⁶ Örneğin bkz.: Yargıtay Kararı - CGK., E. 2022/195 K. 2023/450 T. 20.9.2023; Yargıtay Kararı - CGK., E. 2013/247 K. 2015/60 T. 24.3.2015.

“Tanık Koruma Kanunu’nun 9/8. maddesine göre gizli tanık beyanı tek başına hükme esas alınamaz. Özellikle mahkumiyet kararı, ek başka delil olmadıkça, yalnızca gizli tanık beyanı esas alınarak verilemez. Dinlenen gizli tanığın birden fazla olmasının da önemi yoktur. Delil türü olarak yalnızca gizli tanık beyanına dayanılarak mahkumiyet kararı kurulamaz.”¹⁷

Gizli tanık beyanı ancak başka somut olgularla desteklenirse tutuklama için delil olabilir.

Tutukluluk tedbirinin uygulanması bakımından ise özellikle ilk tutukluluk kararında tanık/gizli tanık ifadesi önemli bir gerekçe olabilse de tutukluluğun devamı bakımından aynı şeyi söylemek mümkün gözükmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin belirlemelerine göre, özellikle tutukluluk hâlinin uzatılmasına karar verileceği zaman bu tür tanık ifadelerinin objektif unsurlarla doğrulanması gerekmektedir. Mahkemeye göre özellikle ilk tutuklama kararından sonraki tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda tanık beyanları dışında bu beyanları destekleyecek objektif hususların da ortaya konulması gerekmektedir.¹⁸

Anayasa Mahkemesi de şüpheli ya da sanığa gizli tanık beyanını yeterince denetleme imkânı sunulduğu durumlarda “somut olgular” içeren gizli tanık beyanının tutuklama bakımından kuvvetli belirti/suç şüphesi olarak kabul edilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir.¹⁹ Mevcut soruşturmalardan bir kısmında tutuklama kararının gerekçesinde tanık veya gizli tanık ifadelerinin oldukça önemli bir yer edindiği görülmektedir. Özellikle bu soruşturmalarda tutukluluğun devamına karar verilirken tanık ifadelerinin başka somut olgularla desteklenmesi gerekmesine rağmen bu gereğin karşılanmadığı da görülmektedir. Hatta basına yansıyan bazı haberlerde bazı gizli tanıkların ifadelerinin, isimsiz ve anonim sosyal medya hesaplarının eski paylaşımlarındaki içeriklerle birebir örtüştüğü yolunda iddialar ortaya atılmaktadır. Bu gibi durumlar gizli tanık beyanlarının beyanda bulunanlara ait olmadığı izlenimi de yaratmaktadır. HTS kayıtları ve tanık beyanları dışında, tutuklanan bazı kişilerin tutuklama kararlarında kuvvetli suç şüphesi yönünden banka hesap hareketlerini gösteren MASAK raporlarına yahut 2024 mahalli idare seçimlerinde adayların belirlenmesi bakımından siyasi partiler arasında gerçekleştirilen uzlaşılara da yer verildiği görülmektedir. Söz konusu hususların kişilerin tutuklanmasına yol açan soruşturmalarda olan ilgisi ortaya konulmadan, soyut bir şekilde, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli suç şüphesi sayılmasının da ayrıca sorunlu olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

¹⁷ Yargıtay Kararı - CGK., E. 2024/93 K. 2024/148 T. 27.3.2024.

¹⁸ *Case of Labita v. Italy*, Application no: 26772/95, 06/04/2000, §§ 155-161.

¹⁹ Örneğin bkz.: *Rıza Barut Başvurusu* [1. B.], B. No: 2020/14339, 28/12/2021, §§ 74-78.

**Kaçma, delil
karartma veya
tanık üzerinde
baskı girişimi
somut olgularla
gösterilmelidir.**

2.3.2. Tutuklama Nedenleri

Yukarıda belirtildiği üzere bir kişinin tutuklanabilmesi için kuvvetli suç şüphesi dışında tutuklama nedeninin varlığı da gereklidir. Bu çerçevede şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular olduğunda yahut şüpheli veya sanığın davranışları; delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme yahut tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüpheli oluşturuyorsa tutuklama nedeni var sayılabilmektedir. Kanun'da sayılan birtakım suçlarda ise bu suçların işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüpheli sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeninin var sayılması söz konusudur.

Konuyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına bakıldığında kişinin özgürlüğünden ilk anda yoksun bırakılabilmesi için kuvvetli suç şüphesi olmazsa olmaz (*sine qua non*) bir koşul olmakla birlikte kişinin tutuklanması veya tutukluluğunun devam ettirilmesi için tutukluluğu meşru gösterecek, yakalamayı meşru kılan gerekçelerin dışında, yeterli ve ilgili diğer sebeplerin de ortaya konulması gerekmektedir. Bu çerçevede kaçma, tanıklar üzerinde baskı kurma, delilleri değiştirme, yeniden suç işleme gibi risklerin tespit edilerek adli makamların söz konusu risklerin tutukluluğu veya devamını gerektirdiğini somut bir şekilde ortaya koyması zorunludur.²⁰ Ayrıca söz konusu gerekliliğin soyut, genel ve basmakalıp bir şekilde ortaya konulmaması da gerekmektedir.²¹ Kişiyle ilgili değerlendirme yapılırken ve kaçma riski ortaya konulurken kişinin ahlaki durumu, aile bağları, mesleği, mal varlığı gibi hususların adli makamlarca dikkate alınması zorunlu olup olur da kişi mahkum edilirse verilecek olan cezanın ağırlığı tutukluluğun uzun bir şekilde sürdürülmesi için tek başına gerekçe olamaz.²² Tüm bu hususlar ışığında güncel soruşturmalarda tutuklama nedenleri bakımından da birçok sorun olduğu görülmektedir. Basına yansıyan haberlere bakıldığında örneğin, tutuklanan kişi aleyhine ifade veren kişi (tanık) başka bir sebeple hapisnede olmasına rağmen tutuklanan kişinin “tanık üzerinde baskı kurabilecek olması” tutuklama nedenleri arasında gösterilmiştir. Tutuklamaya gerekçe olarak gösterilen ifadeyi veren kişi hapisnedeysen başvuru bu kişi üzerinde nasıl baskı kuracaktır anlamak mümkün değildir. Bu örnek bazı soruşturmalar kapsamında gerçekleştirilen tu-

²⁰ *Affaire Merabishvili c. Géorgie*, Requête no: 72508/13, 28/11/2017, § 222.

²¹ *Affaire Merabishvili c. Géorgie*, Requête no: 72508/13, 28/11/2017, § 222; *Case of Smirnova v. Russia*, Application no: 46133/99 48183/99, 24/07/2003, § 63.

²² *Case of Garycki v. Poland*, Application no: 14348/02, 06/02/2007, § 47; *Case of Becciev v. Moldova*, Application no: 9190/03, 04/10/2005, § 58.

tutuklamalarda, tutuklama nedenlerinin kişiler için ayrı ayrı ortaya konulmadığını, basmakalıp gerekçelerle, kişiselleştirme yapılmaksızın tutuklama nedenlerinin var olduğunun kabul edildiğini göstermektedir.

2.3.3. Tutuklamanın Ölçülü Olması

Yukarıda belirtildiği üzere, kuvvetli suç şüphesi ve tutuklama nedeni mevcut olsa dahi Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinde işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemeyeceği belirtilmektedir. Tutuklama tedbirinin ölçülü olabilmesi için alternatif olarak uygulanabilecek koruma tedbirlerinin neden yeterli olmayacağına ilişkin tatmin edici gerekçeler ortaya koymak gerekmektedir. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Adli kontrol" başlıklı 101. maddesi uyarınca, Bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebileceği düzenlenmektedir. Bu çerçevede adli kontrol şüphelinin, yurtdışına çıkamamak, hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak, konutunu veya belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek, belirlenen yer veya bölgelere gitmemek gibi bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içermektedir. Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararlarda derece mahkemelerince adli kontrol tedbirlerinin yeterince dikkate alınmadığı ve bu tedbirlerin neden yetersiz kalacağı hususunun gerekçelendirilmediği durumlarda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine hükmetmektedir.²³ Mahkemenin belirttiği üzere,

*"Tutuklama ve tutukluluğun devamına ilişkin olarak verilen kararlarda davanın genel durumu yanında tahliyesini talep eden kişinin özel durumunun dikkate alınması ve bu anlamda tutukluluk gerekçelerinin kişiselleştirilmesi bir zorunluluktur (...) Özellikle kişi hakkında uygulanan tutuklama tedbirine dayanak olan suçlamaların ifade özgürlüğü, siyasi faaliyette bulunma hakkı ve sendika hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerle bağlantılı eylemler nedeniyle yöneltildiği durumunda, tedbirin ölçülü olup olmadığı ve gerekçelerin ilgili ve yeterli bulunup bulunmadığı hususları üzerinde hassasiyetle durulması gerekir. Tutukluluk sürelerinin makul olup olmadığı değerlendirilirken söz konusu tedbirin, kişilerin siyasi parti faaliyetleri gibi kamusal yönü de olan faaliyetlerine olumsuz etkileri de dikkate alınmalıdır."*²⁴

²³ Örneğin bkz.: *Samira Alakbarova Başvurusu* [1. B.], B. No: 2018/19302, 22/2/2022, § 68.

²⁴ *Engin Demir Başvurusu* [GK], B. No: 2013/2947, 17/12/2015, § 62.

Tutuklama nedenleri kişiselleştirilmeden, basmakalıp gerekçelerle ileri sürülmektedir.

Adli kontrol tedbirlerinin neden yetersiz kalacağı açıklanmadığında kişi özgürlüğü ihlal edilmektedir.

Görüldüğü üzere bir kişinin tutukluluğunun sürdürülebilmesi için kuvvetli suç şüphesinin yanı sıra mutlaka bir tutuklama nedeninin de mevcut olması gerekmektedir. Ayrıca tutuklamanın son çare olarak uygulanması ve ölçülü olması da gerekmektedir. Ancak son zamanlarda gerçekleşen tutuklamalara ve tutukluluk itirazının reddi kararlarına bakıldığında söz konusu şartların birçok durumda gerçekleştiğinin söylenmesi biraz zor gözük-mektedir. Ayrıca güncel tutuklama ve tutukluluğa itirazın reddi kararlarında alternatif adli tedbirlerin neden yetersiz kalacağına ilişkin hiçbir açıklama yapılmaksızın adli kontrol hükümlerinin yetersiz kalacağının belirtilmesiyle yetinilmektedir.

Yukarıda zikredilen sorunlar dışında aynı suçlamalarla muhatap olan kişilerden bazılarının tutuklanırken bazılarının adli kontrole tabi tutulması, tutukluluk incelemesi yapılırken müdafilere haber verilmemesi, dosyalara sunulan uzman mütalaaları ile ilgili hiçbir değerlendirme yapılmaması, tutukluluğun devamı kararlarında kişiselleştirme yapılmadan basmakalıp ifadelerle yer verilmesi, cep telefonu şifresinin verilmemesinin tutuklama nedeni olarak gösterilmesi gibi hukuka aykırılıkların yaygın bir uygulama haline geldiği görülmektedir.

SONUÇ

Analizde, son aylarda gerçekleştirilen geniş çaplı soruşturmalar kapsamında verilen özellikle tutuklama kararlarıyla ilgili hukuki sorunlar genel hatlarıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Belirtmek gerekir ki söz konusu soruşturmalar kapsamında gerçekleştirilen işlemler yalnızca kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını değil, adil yargılanma hakkı ve seçilme hakkı başta olmak üzere birçok hak ve özgürlüğü etkilemektedir. Ancak analiz kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına özgülendiğinden diğer hak ve özgürlüklerle ilgili olarak değerlendirme yapılmamıştır. Analiz kapsamında tespit edilen sorunların giderilmesi için şu önerilerde bulunulabilir:

- ◆ Dosyaya erişimin kısıtlanması ancak kamu yararı bakımından kaçınılmaz olduğu durumda gerçekleştirilmelidir. Söz konusu kısıtlama silahların eşitliği ilkesine aykırı biçimde suçlanan kişiyi dezavantajlı konuma sokacağından dosyaya erişimin kısıtlanmasının savunmaya getirdiği zorlukların özellikle tutukluluğa itiraz süreçlerinde etkin bir şekilde telafi edilmesi gerekmektedir.

- ◆ Sorgusu yapılacak kişinin davetiye ile çağırılması mümkün olduğunda zorla getirme ve yakalama tedbirine başvurulmamalıdır.
- ◆ Tutuklama tedbirine başvurulacaksa kuvvetli suç şüphesinin, tutuklama nedeninin ve adli kontrol tedbirlerinin neden yetersiz kalacağının adli mercilerce detaylı bir şekilde gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca tutuklama kararı verilirken ilgili kişinin kişisel özellikleri dikkate alınmalı; söz konusu tedbir ölçülü olacak şekilde uygulanmalıdır.
- ◆ Tutukluluk incelemelerinde karar verilirken tutukluluğun devamına karar verilecekse her seferinde çok daha somut ve ayrıntılı gerekçeler ortaya konulmalı; kuvvetli suç şüphesinin bulunduğuna ilişkin çok daha somut olgulara dayanılmalıdır. Yalnızca tanık ifadeleri yahut HTS kayıtları gibi hususlar özellikle tutukluluğun devamı için yeterli kabul edilmemelidir.
- ◆ Tutukluluğun devamı kararlarında yer verilen gerekçeler basmakalıp olmamalı, her kişi ile ilgili kişiselleştirilmiş gerekçelere yer verilmelidir.
- ◆ Nihayetinde, tutuksuz yargılama esas olmalıdır. Tutuklama yerine yurtdışına çıkamamak yahut konutunu veya belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek gibi adli kontrol tedbirleri uygulanabilir. Ancak bu tedbirlerin de otomatik bir şekilde uygulanmaması, her kişi ile ilgili ayrı ayrı değerlendirme yapılarak uygulanması gerekmektedir.

Tutuksuz yargılama esas olmalı, tutuklama son çare olmalıdır.

KAYNAKÇA

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Case of Labita v. Italy, Application no: 26772/95, 06/04/2000.

Case of Smirnova v. Russia, Application no: 46133/99 48183/99, 24/07/2003.

Case of Becciev v. Moldova, Application no: 9190/03, 04/10/2005.

Case of Garycki v. Poland, Application no: 14348/02, 06/02/2007.

Affaire A. et Autres c. Royaume-Uni, Requête no: 3455/05, 19/02/2009.

Case of Buzadji v. Moldova, Application no: 23755/07, 05/07/2016.

Affaire Merabishvili c. Géorgie, Requête no: 72508/13, 28/11/2017.

Affaire Yüksekdağ Şenoğlu et Autres c. Türkiye, Requête no: 14332/17 et 12 autres requêtes, 08/11/2022.

Türk Anayasa Mahkemesi Kararları

Hidayet Karaca Başvurusu [GK], B. No: 2015/144, 14/7/2015.

Engin Demir Başvurusu [GK], B. No: 2013/2947, 17/12/2015.

Halas Aslan Başvurusu [1. B.], B. No: 2014/4994, 16/2/2017.

İlker Deniz Yücel Başvurusu [2. B.], B. No: 2017/16589, 28/5/2019.

Yıldırım Turan Başvurusu [GK], B. No: 2017/10536, 4/6/2020.

Rıza Barut Başvurusu [1. B.], B. No: 2020/14339, 28/12/2021.

Samira Alakbarova Başvurusu [1. B.], B. No: 2018/19302, 22/2/2022.

Hüda Kaya Başvurusu [GK], B. No: 2023/102251, 25/2/2025.

Yargıtay Kararları

Yargıtay Kararı - CGK., E. 2013/247 K. 2015/60 T. 24.3.2015.

Yargıtay Kararı - CGK., E. 2022/195 K. 2023/450 T. 20.9.2023.

Yargıtay Kararı - CGK., E. 2024/93 K. 2024/148 T. 27.3.2024.

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 28 • Ekim 2025

GÜNCEL SORUŞTIRMALAR IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE KİŞİ HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Aslan

Çankaya Mahallesi Atatürk Bulvarı No: 160 D: 10, Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)